

В. І. Романко

## Джаз

**ДЖАЗ** – рід професійного музичного мистецтва. Виник на Пд. США на межі 19–20 ст. як результат тривалої взаємодії афро-амер. і європ. муз. культур. Джерелами Дж. є муз. фольклор афроамериканців (трудові, реліг. та світські пісні) і фольклор та побут. музика білошкірих переселенців з Європи. Термін «Дж.» (англ. спочатку – jass, згодом – jazz) використовують від серед. 1910-х рр. – спочатку для позначення ансамблів та виконуваної ними музики. Визначення специфіки Дж. є актуал. і в сучас. музикознавстві. До його гол. систем. ознак належать особлива виконав. манера з характерним інтонуванням та звуковидобуванням, відмінними від академ. і спрямованими на відтворення ладоінтонац. строю вокал. жанрів фольклору афроамериканців; імпровізаційність (вільна, переважно на основі відомої мелодії) як гол. засіб творення муз. матеріалу; широке застосування варіантно-варіац. принципу розвитку; свінг як специф. якість муз. тканини, особливий псих. стан виконавців і слухачів. Зміни, що відбулися у Дж. впродовж 20 ст. (переважання компонованого Дж. над імпровізаційним, ускладнення засад формотворення, стиліст. розшарування тощо), унеможлиблюють формулювання вичерп. визначення поняття. Еволюція Дж. у найприроднішому для нього соціокультур. середовищі – на теренах США – реалізувалася у 20 ст. через зміну трьох гол. худож. напрямів: традиц. (20-і рр. – новоорлеан., чиказ., 30-і рр. – стиль свінг), модерн-Дж. (40-і рр. – бі-боп, кул, 50-і рр. – прогресив, гард-боп, вест-кеуст), авангард (60-і рр. – фрі-Дж., модальний Дж.). Перші два напрями утворюють т. зв. мейнстрім (гол. течію), що об'єднує стилі, яким притаманна незмінність корін. джаз. традицій. Одним з перших усталених інструм. складів Дж. був ансамбль з шести виконавців, умовно поділений на дві групи: сольну (корнет, кларнет, тромбон) та акомпанувал. (банджо або фортепіано, струн. або духовий бас, ударні). Найвідоміші музиканти поч. 20 ст. – Бадді Болден, Банк Джонсон, Фредді Кепард, Джо Кінг Олівер, Луї Армстронг (корнет); Альфонс Піку, Джонні Доддс, Сідні Беше, Альберт Ніколас, Джиммі Нун (кларнет); Кід Орі, Джек Тігарден, Джордж Бруніс (тромбон); Джонні Сент Сір, Едді Кондон, Едді Ланг (банджо, гітара); Бейбі Доддс (ударні); Білл Джонсон, Попс Фостер, Піт Бріґс (контрабас, туба); Желлі Ролл Мортон, Ерл Гайнс (фортепіано).

У 1920-х рр. Дж. поширився у Європу, де стимулював формування нац. джаз. шкіл та вступив у стильові діалоги з музикою академ. традиції (творчість *І. Стравинського*, Е. Саті, Д. Мійо,

Е. Кшенека, Ф. Пуленка, А. Онеґґера, П. Гіндеміта, Д. Шостаковича, Б. Яновського, Ю. Мейтуса, Л. Ревуцького та ін.). Особливістю джаз. процесу в СРСР, зокрема й в Україні, був його хвилеподіб. характер, зумовлений соціокультур. обставинами. Початком рад. Дж. вважають концерт «Першого в РСФРР ексцентричного оркестру – джаз-банду» В. Парнаха у Москві (1922). У 1926 у Харкові, Києві та Одесі виступав з концертами колектив Ф. Вітерса «Королі джазу» з саксофоністом Сідні Беше. Хоча ще раніше у Харкові при театрі Пролеткульту Ю. Мейтус організував профес. Дж.-банд, що брав участь у муз. оформленні вистав і виступав з концерт. програмами (1924–26), а також Дж.-банд при театрі «Березіль». Від 1920-х рр. Дж. увійшов до укр. муз. життя як елемент системи жанрів розважал. музики. У 1930-х рр. за умов актуалізації потреби у створенні музики для мас він став одним із джерел тогочас. масової пісні й кіномузики (зокрема [І. Дунаєвського](#)), а отже, елементом стильової системи масової музики в СРСР (її поширенню в Україні сприяли радіопередачі й кіно). Першим джаз. колективом у Зх. Україні 1930-х рр. був Львів. теа-Дж. Г. Ворса, який гастролював містами СРСР. Наприкінці 1930-х та впродовж 1940-х рр. Дж. увійшов до системи жанр. класифікації рад., зокрема й укр., музики, що було пов'язано з функціонуванням великих оркестрів. Кін. 1940-х – 1950-і рр. стали періодом застою джаз. процесу внаслідок переслідувань рад. владою. Від 1960-х рр. Дж. в Україні почав виокремлюватися в особливий рід муз. мистецтва, структуруючись на різних рівнях, та взаємодіяти з галузями муз. культури в цілому. Створ. низку Дж.-клубів (у Дніпропетровську, 1961; Києві, 1962; Донецьку, 1967 та ін.), де проводять різноманітні акції – вечори-зустрічі, концерти та фестивалі (див. [Джазові фестивалі](#)). Формування фестивал. джаз. руху в Україні стало потужним чинником творення виконав. школи. Наприкінці 1990-х рр. функціонували численні біг-бенди, диксиленди (зокрема «Медікус» у Львові, від 1957) і джаз. ансамблі з 2–8 виконавців (т. зв. комбо), квартети, тріо (Ю. Шепети, [Е. Ізмайлова](#), С. Крашенинникова, А. Шацького). Серед відомих укр. джаз. виконавців – бенд-лідери [О. Шаповал](#), [М. Рєзницький](#), [М. Голощатов](#), [О. Гебель](#), М. Євпак, піаністи [А. Алексанян](#), [К. Віленський](#), [Є. Дергунов](#), [Ю. Бонь](#), В. і Т. Полянські, [Ю. Кузнецов](#), П. Пашков, В. Прихожай, В. Соляник, скрипаль С. Охримчук, трубачі [В. Колесников](#), Г. Немировський, гітаристи В. Молотков, С. Овсянников, Е. Ізмайлов, саксофоністи Г. Івченко, М. Кочетов, Д. Маркітантов, бас-гітаристи М. Кримов, Ю. Марков, О. Путятін, В. Сороченко, виконавці на ударних інструментах В. Мачулін, С. Хмельов та ін. В останній третині 20 ст. елементи Дж. увійшли до стильових систем укр. композиторів, серед яких – М. Скорик, [І. Карабиць](#), К. Віленський, [Ж. Колодуб](#), [В. Власов](#), [В. Золотухін](#), [В. Зубицький](#), [Б. Буєвський](#), [О. Козаренко](#), [І. Тараненко](#), [Я. Лапинський](#). Популяризації Дж. в Україні знач. мірою сприяли музикознавці [Ю. Малишев](#), В. Симоненко, радіо- і тележурналісти М. Амосов, Д. Гальона, Л. Гольдштейн, О. Коган. 1995–98 діяла [Джазова асоціація України](#).

## Рекомендована література

1. Н. Panassié. Histoire du vrai jazz. Paris, 1959;

2. Баташев А. Советский джаз: Исторический очерк. Москва, 1972;
3. Малишев Ю. Це – музика! К., 1974;
4. J. E. Berendt. Od raga do rocka. Wszystko o jazzie. Kraków, 1974;
5. J. L. Collier. The Making of Jazz: A Comprehensive History. New York, 1979;
6. C. Bohländer, K.-H. Holler. Jazzführer in zwei Bänder. Leipzig, 1980;
7. Симоненко В. Лексикон джаза. К., 1981;
8. F. Starr. Red and Hot: The Fate of jazz in the Soviet Union 1917–1980. New York, 1983;
9. Мінікін Л. Про естетику і практику побутування джазової музики // Муз. критика і сучасність. К., 1984. Вип. 2;
10. G. Sales. Jazz: American Classical Musik. New York, 1985;
11. Олендарев В. Понятие «советский джаз» и проблема формирования национального стиля // Проблемы муз. культуры: Сб. ст. К., 1987. Вып. 2;
12. Советский джаз. Проблемы. События. Мастера: Сб. ст. Москва, 1987;
13. S. W. Finkelstein. Jazz: A People's Music. New York, 1988;
14. Романко В. Джаз і академічна музика: шляхами синтезу // Музика. 1998. № 3;
15. Його ж. Проблеми джазу у вітчизняному музикознавстві 20–30-х років ХХ століття // Наук. зап. Терноп. пед. інституту. Сер. 9. Муз. мистецтво. 1998. № 1;
16. Його ж. Сучасна вітчизняна джазологія: проблеми, перспективи // Там само;
17. Елагин Ю. Укрощение искусств. Москва, 2002;
18. Симоненко В. Українська енциклопедія джазу. К., 2004.

### **Бібліографічний опис:**

Джаз / В. І. Романко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-23918>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).